A polihisztor Kisszántói PETHE FERENC halálának 175. évfordulójára

– Mementó –

SOMAI JÓZSEF főszerkesztő

Pethe Ferenc 1763. március 30-án született a mai Tiszavasvárin (Magyarország, Szabolcs megye), 1832. február 22-én, életének 70. évében halt meg Szilágysomlyón (Románia, Szilágy megye). A szilágysomlyói temetőben található temetkezési helye fölé emelte veje 3 méteres síremlékét 1835-ben. A magyar, különösen az erdélyi szellemiség ma is őrzi nagy ívű munkásságának emlékét.

A debreceni református kollégiumi tanulmányait befejezve, ennek támogatásával külföldi egyetemekre, elsőnek a hollandiai Utrechtbe ment tanulni, majd 1788-ban elindult, s nyolc éven át Európa legnagyobb országait, Angliát, Franciaországot, Olaszországot, Svájcot és Németországot járta. Utazásait arra használta, hogy megismerje a nyugati országok nyújtotta ismeretek hazai hasznosítását.

Hazatérve, közel 35 éves bolyongását s egyben gazdag életművét Bécsben kezdi, majd fordulatos munkásságát folytatja Keszthelyen, Sopron megyében (előbb az Eszterháziaknak dolgozik, azután néhány évet gazdálkodással foglalkozik). Ezt követően ismét Bécsbe kerül, majd bérlemények kötik le a kunszentmiklósi határban, ugyanakkor a budai Vár alatt szőlőt telepít, Kolozsvárra kerül, ahol először kocsmárosként keresi kenyerét, majd nyomdaalapítással és lapkiadással csúcsosodik ki munkássága. Meghalni Szilágysomlyóra megy, hisz alig éli túl a félévet ebben a városban.

Pethének változatos, gazdag kiadói munkásságával sikerült maradandót alkotnia a magyar és erdélyi publicisztika területén.

Már utrechti tanulmányai idején, 1794-ben vállalkozott a Biblia és egy zsoltároskönyv magyar nyelvű kiadására, amelyekért jutalomban is részesül az angol regenstől. Külföldi útjáról visszatérve, Bécsben 1796-ban kiadja a *Magyar Újság*ot, amelynek mellékcíme: *mely Magyar- és Erdélyországban a gazdaságot és szorgalmatosságot irányozza.* Négy és fél évi keszthelyi tanároskodása után, 1814-ben ismét visszatér Bécsbe és elindítja hosszúra sikeredett címmel a *Nemzeti Gazda, vagy a magyar nemzet nemzeti gazdasága s ebbeli kereskedése virágzásának előmozdítása, melyet a nemzet szorgalmas fiainak segedelmekkel hetenkint készítgetett K. P. F.* hetilapot, amely 1818 végéig működött. Ezt követően erdélyi tartózkodása alatt, 1827-ben Kolozsváron beindítja az *Erdélyi Híradó*t, amely az ő szer-

kesztése alatt kilenc kötetig jutott, és ennek mellékleteként a *Nemzeti Társalkodó*t, amelyet másfél évig szerkesztett. A kolozsvári Farkas utcában nyomdát is alapít.

Korának kimagasló gazdasági szakírójaként kiadja három kötetben a *Pallérozott Mezei Gazdaság* című híres könyvét. Az első kötet 1805-ben jelent meg Sopronban, amelyet 1814-ig követett a másik két kötet is, Pozsonyban 1908-ban, illetve Pécsett 1814-ben.

Eredetileg ez a híres könyve tankönyvfélének indult, azonban menet közben igen jelentős tudományos munkának sikeredett. Közel 800 oldalas köteteiben eredeti tapasztalati és elméleti összefoglalóját találjuk a mezőgazdálkodás olyan aktuális problematikájának, mint: a mezőgazdasági üzemszervezés, talajművelés, a belterjes termelés, a vetésforgó rendszerek, a vetőmag fajtisztasága, a növényi betegségek ellen való védekezés, az ipari és kereskedelmi növények fajtái és termesztési módja, az állattenyésztés stb. Ajánlásai között találjuk a mezőgazdaság és állattenyésztés technikai fejlesztéséhez szükséges újítások ismertetését is.

1812-ben adta ki *Mathesis* című kétkötetes munkáját Bécsben, amelynek első kötete matematika, a második geometria. Ennek a munkának nagy érdeme a tényanyag mellett a szaknyelv magyarosítása. Megjegyzendő, hogy egész életművében igen nagy hangsúlyt fektet a magyar nyelv fejlesztésére, csiszolására, így megállapítható, hogy írásaival igen pozitív hatást gyakorolt a magyar nyelv fejlődésére.

Közben alapító tagja lett a Pesten létesülő Magyar Tudós Társaságnak. A *Természethistória* című, 1815-ben kiadott könyve 1817 őszén elnyerte az először kiosztásra kerülő Marczibányi-díjat.

Főbb munkái közé soroljuk az eddig említetteken kívül a következő könyveket is: *Ungarische Grammatik. Nach den Grundsatzen Johann Farkas ganz umgearbeitet.* Bécs, 1798; *A földmívelési kímia gyökere egymásból fojó leczkékben. Ánglusból fordította, s jegyzéssel bővítette.* Bécs, 1815; *Baromorvos könyv,* Kolozsvár, 1827; *Budai szöllőm ültetési módja.* Kolozsvár, 1827; *Európai mértékár.* Kolozsvár, 1829–1830.

Bár viszontagságos élete volt, mindig sikerült elegendő erőt gyűjtenie ahhoz, hogy vállalt népszolgálatát képes legyen újrakezdeni „Magyar- és Erdélyország” gazdasági fejlesztéséért.

Forrásirodalom

SÜLE Sándor: *Kisszántói Pethe Ferenc (1763–1832)*. Bp., 1964.
mek.oszk.hu/00000/00058/html/pethe.htm (dr. Für Lajos)